

ΜΙΑ ΠΕΙΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΣΤΗ ΘΑΣΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΝΑ
ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΕΓΓΡΑΦΟ ΤΟΥ 1815

Κώστας Δ. Τσίμας

Η ιστορία της πειρατείας στη Θάσο είναι ένα ενδιαφέρον κεφάλαιο, που δεν έχει ακόμα ερευνηθεί στο σύνολό του. Η παλιά εργασία του Παντελή Κοντογιάννη, που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1915 και έχει ως τίτλο «Πειραταί και Θάσος» είναι έργο ξεπερασμένο. Δεν προσφέρεται σήμερα στον ερευνητή, αφού δε στηρίζεται ούτε σε πηγές ούτε σ' άλλο αρχαιολογικό υλικό, παρά μόνο στους θρύλους και στις παραδόσεις των κατοίκων του νησιού. Η άποψή του βέβαια ότι η ερήμωση των παραλιακών κέντρων της Θάσου οφείλεται στις συχνές πειρατικές επιδρομές είναι σωστή. Τούτο, άλλωστε, αποδεικνύεται και από τα ερείπια που έχουν απομείνει από τις πειρατικές εκείνες επιδρομές και από τους θρύλους που έχουν διασωθεί μέχρι σήμερα.

Από τον περιηγητή Κυριάκο της Αγκώνας, που επισκέφθηκε τη Θάσο το 1444, μαθαίνουμε ότι υπήρχαν τότε ανθηρά χωριά στη Θάσο, που τα μνημονεύει μάλιστα σαν πόλεις. Οι πόλεις που μνημονεύονται είναι η Καλλιράχη, το Νεόκαστρο, τα Κοίνυρα, η Ποταμιά και το Αναστάσιο¹. Δεν αναφέρονται βέβαια άλλα χωριά, αλλά πρέπει να υπήρχαν, αφού η Αλυκή, που δε μνημονεύεται από τον Κυριάκο της Αγκώνας, καταστράφηκε πολύ αργότερα, στα μέσα του 17ου αιώνα. Ο Braconnier, που πέρασε από τη Θάσο το 1707, άκουσε την παράδοση της καταστροφής της Αλυκής, την οποία ήλεγξε μάλιστα και από αφηγήσεις γερόντων της Προβηγκίας, που είχαν λάβει μέρος ως νεαροί πειρατές στην επιχείρηση εκείνη της καταστροφής².

1. Χαράλ. Μπακιτζή, Τρεις επιγραφές στο Κάστρο της Θάσου, περ. «Θασιακά», τ. 1 (1984) 19, υποσ. 48. Πρβλ. και Κων/νον Χιόνη, Η ναυτιλία των Θασίων κατά τους τελευταίους αιώνες της τουρκοκρατίας, περ. «Σκιαπτή Ύλη», 5 (1982), β' περίοδος, σ. 91, καθώς και του ιδίου, Μια πειρατική επιδρομή του 1876 στην Καλλιράχη, περ. «Θασιακά», τ. 6 (1989) 184.

2. Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, Ιστορία της Μακεδονίας, Θεσ/νίκη 1969, σ. 249-250.

Οι συνεχείς πειρατικές επιδρομές που δέχονται τα παραλιακά κέντρα της Θάσου έχουν ως αποτέλεσμα άλλα απ' αυτά να καταστραφούν και άλλα να εγκαταλειφθούν. Ο φόβος των πειρατών υποχρεώνει τους κατοίκους να καταφύγουν στο εσωτερικό του νησιού για να προφυλαχθούν. Εκεί κτίζουν τους νέους συνοικισμούς των, που προστατεύονται από την αθέατη θέση τους και από την πυκνή βλάστηση που υπάρχει ολόγυρα. Στα ερειπωμένα παραλιακά κέντρα τους θα παραμείνουν τα κτήματά τους, που θα συνεχίσουν να τα καλλιεργούν καθ' όλη τη διάρκεια της τουρκοκρατίας. Θα κατεβαίνουν από τα χωριά τους και θα μένουν σε μικρές καλύβες που κτίζουν για να μαζέψουν τις ελιές τους και να καλλιεργήσουν τα χωράφια τους. Για την προστασία τους μάλιστα φτιάχνουν «βιγλαριά» και τοποθετούν τους βιγλάρηδες για να ειδοποιούν τους κατοίκους σε περίπτωση εμφάνισης ύποπτων καραβιών. Η ειδοποίηση των βιγλάρηδων σήμανε συναγερμό για προετοιμασία, ώστε τα γυναικόπεδα να τρέξουν να κρυφτούν, ενώ οι άντρες με τους λίγους στρατιώτες της τούρκικης φρουράς να στήσουν ενέδρες στους πειρατές ή να προετοιμασθούν για απόκρουσή τους. Δεν μπόρεσαν, όμως, ν' αντέξουν στο πλήθος των πειρατών ούτε η Αλυκή ούτε τα Κοίνυρα. Σφοδρές πειρατικές επιδρομές, που σώθηκαν ως τις μέρες μας στους θρύλους και στις παραδόσεις των κατοίκων της Θάσου, είχαν ως αποτέλεσμα να καταστραφούν όλοι οι παράλιοι συνοικισμοί της ανατολικής πλευράς του νησιού και οι κάτοικοι να συγκεντρωθούν και να κτίσουν το Θεολόγο μαζί με τους πρόσφυγες της Κωνσταντινούπολης, που ζούσαν από το 1453 στο συνοικισμό Πολίτες. Ανάμνηση των σφαγών, που προξένησαν οι πειρατές, παραμένουν ως σήμερα τα δύο γνωστά τοπωνύμια που διασώθηκαν, ήτοι «της Φονιάς η Πλάκα» και η «Φονιά» ή «Κάβος της Φονιάς»³.

Η Θάσος με τους πολλούς κόλπους της και τα πλούσια δάση της αποτελούσε πραγματικό καταφύγιο για τους πειρατές. Καραδοκούσαν οι πειρατές στις κρυψώνες τους για να αιχμαλωτίσουν τ' ανύποπτα εμπορικά καράβια ή παραμόνευαν στα δάση μέσα για να συλλάβουν χωρικούς και να τους πωλήσουν ως σκλάβους. Κατά το 16ο και 17ο αιώνα παρατηρείται μιά έξαρση της πειρατείας που προκάλεσε μεγάλη καταστροφή στη Θάσο. Η ύφεση που ακολούθησε μετέπειτα βοήθησε στην ανάπτυξη της ντόπιας ναυτιλίας. Η εκστρατεία, όμως, των Τούρκων το 1715 κατά της Πελοποννήσου συνέβαλε πάλι στην ένταση της πειρατείας, γεγονός που περιόρισε το γαλλικό εμπόριο που ανθούσε τότε στη Θάσο⁴.

3. Κωνσταντίνου Χιόνη, Μια πειρατική επιδρομή του 1876 στην Καλλιράχη, περ. «Θασιακά», τ. 6 (1989) 185. Βλ. ακόμα στο *ιδίου*, Η ναυτιλία των Θασίων..., ό.π., σ. 91-92.

4. Σοφίας Τσιρικτζίδου, Το γαλλικό εμπόριο κατά το 18ο αιώνα στη Θάσο, περ. «Θασιακά», τ. 6 (1989) 123-129.

Το 19ο αιώνα η μορφή της πειρατείας αλλάζει. Δεν παρουσιάζει πλέον την αγριότητα των περασμένων αιώνων. Οι πειρατές ληστεύουν βέβαια, αλλά ή φεύγουν με τη λεία τους ή ζητούν λύτρα για την απελευθέρωση των αιχμαλώτων τους. Κατά τη διάρκεια της ελληνικής επανάστασης αναφέρονται μερικές πειρατικές επιδρομές Ψαριανών κατά της Θάσου⁵. Αλλά και μετά την επανάσταση Ψαριανοί ληστοπειρατές λεηλάτησαν το Θεολόγο και υποχρέωσαν τους κατοίκους να μεταφέρουν τα κλοπιμαία από το Θεολόγο στον Ποτό, όπου βρίσκονταν τα πλοία τους. Μετά τη μεταφορά ελευθέρωσαν τους αχθοφόρους κατοίκους, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο Θεόδωρος Σκαντζούλης, παππούς του Γ. Παπαευστρατίου, που συνέγραψε την ιστορία της Θάσου⁶. Άλλη πειρατική επιδρομή αναφέρεται το 1838, όταν πειρατές πάτησαν τα μαγαζιά που υπήρχαν στις Σκάλες του Λιμένα, του Καζαβιτιού και της Καλλιράχης. Στην Καλλιράχη μάλιστα έκαψαν και δύο καΐκια⁷. Από αναφορά που έστειλε στις 3-12-1876 ο Έλληνας υποπρόξενος της Καβάλας Αρ. Παπαδόπουλος στο υπουργείο Εξωτερικών μαθαίνουμε για την πειρατική επιδρομή που έκαναν εννέα φουστανελλοφόροι κατά της Καλλιράχης. Οι πειρατές ξεγύμνωσαν δύο σπίτια, βασάνισαν μία γυναίκα με ζεστό λάδι και ξερά φασόλια και σκότωσαν δύο άντρες. Αναχώρησαν ακαταδίωκτοι τραγουδώντας και πυροβολώντας⁸.

Στα τέλη του 19ου αιώνα οι πειρατές αναφέρονται πλέον ως κλέπτες. Στα μέρη που πηγαίνουν αρπάζουν ζώα ή ό,τι άλλο βρουν και αναχωρούν αμέσως. Τέτοιες πειρατικές επιδρομές έζησαν και τις διηγούνταν η Παναγιώτα Μ. Μαρκιανού και η Μαρία Β. Τσιμπουκλή⁹. Τελευταία πειρατική επιδρομή που δέχτηκε ο Θεολόγος της Θάσου ήταν το 1922, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Οι πειρατές παρουσιάστηκαν ως έμποροι στα Κόινυρα, ζήτησαν πληροφορίες για τους πλούσιους εμπόρους του Θεολόγου και πήγαν να τους ληστέψουν. Ο Παράσχος Σουρίνης, όμως, πήρε είδηση, πυροβόλησε στον αέρα και ειδοποίησε τους χωριανούς του. Οι πειρατές αναγκάστηκαν να φύγουν, αφού λήστεψαν μόνο το σπίτι του Κώστα Υψηλάντη. Οι Αρχές, που

5. Πέτρον Ι. Αξιώτη, Η Θάσος, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 149.

6. Γ. Παπαευστρατίου, Ιστορία της νήσου Θάσου από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς, εν Αλεξανδρεία, 1922, σ. 121-122.

7. Αποστ. Ε. Βακαλοπούλου, Ιστορία της Θάσου (1453-1912), έκδ. ΕΜΣ, Θεσ/νίκη 1984, σ. 117.

8. Κωνσταντίνου Χιόνη, Μια πειρατική επιδρομή του 1876 στην Καλλιράχη, περ. «Θασιακά», τ. 6 (1989) 186-187.

9. Κωνσταντίνου Χιόνη, ό.π., σ. 187. Πρβλ. και Τάκη Τσιμπουκλή, Πειρατικές επιδρομές στα Λιμενάρια, περ. «Θασιακά», τ. 2 (1985) 123-124.

ενημερώθηκαν τηλεγραφικά, φρόντισαν να τους συλλάβουν¹⁰.

Η σύντομη αυτή ιστορική αναδρομή κρίθηκε αναγκαία για την παρουσίαση αυτών που ξέραμε έως τώρα πάνω στο θέμα της πειρατείας στη Θάσο. Ένα έγγραφο, που προέρχεται από το αρχείο του Εμμανουήλ Πιστέλα και βρίσκεται στην κατοχή της κ. Ελισάβετ Τοπούζη-Χατζηπαναγιώτου, έρχεται σήμερα να μας ενημερώσει για τον τρόπο της αποπληρωμής των λύτρων στους πειρατές. Τα σκλαβιάτικα ήταν τα λύτρα που έπρεπε να πληρώσουν οι κάτοικοι που πιάστηκαν από τους πειρατές. Το 1815 μια πειρατική επιδρομή κατέληξε σ' αιχμαλωσία κάποιων Καστρινών. Οι συγγενείς των συλληφθέντων έπρεπε να πληρώσουν για ν' αφεθούν ελεύθεροι οι σκλαβωμένοι. Επειδή το ποσό θα ήταν μεγάλο και δεν υπήρχε η δυνατότητα της άμεσης συγκέντρωσης, γι' αυτό με γράμμα τους ενημέρωσαν το βοεβόδα της Θάσου Ζολφικάρ Αλή, ο οποίος προσφέρθηκε να βοηθήσει. Κατέβαλε το ποσό στο Χατζηγιώργη, πρόεδρο τότε όλης της Θάσου, ο οποίος με τη σειρά του το εγχείρισε στον παπα-Παρθένιο του Κάστρου, που είχε επαφή με τους πειρατές. Το ποσό δόθηκε στους πειρατές και οι αιχμάλωτοι αφέθηκαν ελεύθεροι. Οι Καστρινοί που ελευθερώθηκαν έπρεπε να συγκεντρώσουν το ποσό που αναλογούσε στον καθένα και να εξοφλήσουν το βοεβόδα του νησιού, πράγμα που έγινε. Ο βοεβόδας Ζουλφικάρ Αλή περνώντας από το Κάστρο συνέταξε την από 16-5-1815 εξοφλητική βεβαίωση, την οποία εγχείρισε στον παπα-Παρθένιο για εφησυχασμό των οφειλετών. Επειδή πρόκειται για εξοφλητική απόδειξη, γι' αυτό το έγγραφο δεν περιέχει όλα τα ιστορικά στοιχεία της πειρατικής επιδρομής. Δεν αναφέρονται ούτε πόσοι Καστρινοί συνελήφθησαν και ελευθερώθηκαν ούτε πόσοι και ποιοι πειρατές έκαναν την πειρατική επιδρομή. Ούτε αναφέρεται ακόμα σε ποιο ακριβώς μέρος έγινε η πειρατική επιδρομή, αν έγινε δηλαδή στο ίδιο το Κάστρο, πράγμα δύσκολο, ή στους συνοικισμούς της, τη Μέση, που είναι τα σημερινά Καλύβια, ή το Χαμηδιέ, τα σημερινά Λιμενάκια, που είναι και το πιθανότερο. Τα στοιχεία που προκύπτουν από το έγγραφο είναι το όνομα του Ζολφικάρ Αλή, που ήταν το 1815 βοεβόδας της Θάσου, τ' όνομα του παπα-Παρθενίου, που έπαιξε ρόλο μεσολαβητή για την απελευθέρωση των Καστρινών που πιάστηκαν από τους πειρατές και το πιο σπουδαίο τ' όνομα του Χατζηγιώργη, προέδρου του νησιού και μετέπειτα οπλαρχηγού της επανάστασης του 1821 στη Θάσο. Πατέρας του Χατζηγιώργη ήταν ο γνωστός Μεταξάς Δημητρίου, κοτσάμπασης του Θεολόγου και μπας τσορμπατζής της Θάσου¹¹. Μετά το θάνατο του Μεταξά Δημητρίου

10. Κωνσταντίνου Χιόνη, ό.π., σ. 187.

11. Κωνσταντίνου Χιόνη, Βιογραφίες νεότερων ανδρών της Θάσου: Μεταξάς Δημητρίου, περ. «Θασιακά», τ. 3 (1986) 98-100.

μπας τσορμπατζής της Θάσου έγινε ο πρωτότοκος γιος αυτού Αναγνώστης ή Αναγνωστούδης. Πότε ακριβώς διαδέχτηκε ο Αναγνώστης τον πατέρα του στο αξίωμα τούτο δεν το γνωρίζουμε. Πάντως στις 23-5-1801 ο Μεταξάς Δημητρίου ζούσε, αφού τότε συνέταξε τη διαθήκη του¹², ενώ στις 15-7-1806 δε ζούσε, αφού η Μαρία, γυναίκα του Στρατή Πογιαντζή, σ' έγγραφο που συνέταξε ο Αναστασιουπόλεως 'Ανθιμος αναφέρεται ως κόρη του ποτε γέρο Μεταξά να δηλώνει ότι παρέλαβε από τον αδελφό της Αναγνώστη το ανάλογο της πατρομητρικής της περιουσίας κατά τα χοτζέτια της κρίσεως¹³. Τον Αναγνώστη τον αντικατέστησε ο αδελφός του Χατζηγιώργης Μεταξάς. Πότε πέθανε ο Αναγνώστης κι έγινε η αντικατάστασή του από το Χατζηγιώργη δεν το γνωρίζουμε. Από έγγραφο του Μαρωνείας Κωνσταντίνου, που συντάχτηκε στις 20-6-1820, μαθαίνουμε ότι η Βενετία Μεταξά παρέλαβε από τον αδελφό της Χατζηγιώργη το μερίδιό της από την κληρονομιά του πατέρα της και του μακαρίτη πια αδελφού της Αναγνώστη¹⁴. Επομένως ο Αναγνώστης ήταν πεθαμένος το 1820. Και δεδομένου ότι στη βεβαίωση της εξόφλησης του χρέους των αιχμαλώτων Καστριών αναφέρεται ο Χατζηγιώργης, άρα ο Αναγνώστης είχε πεθάνει προ του 1815. Κι αν η προεδρία του Χατζηγιώργη άρχισε από το 1813, όπως αναφέρεται από τον κ. Απόστολο Βακαλόπουλο, χρονιά που είχε παραχωρηθεί η Θάσος στο Μεχμέτ Αλή, ο οποίος καθιέρωσε το ίδιο έτος το αξίωμα του προέδρου όλης της Θάσου, τότε ο θάνατος του Αναγνώστη θα πρέπει να συνέβη πριν από το 1813 ή το πολύ το 1813.

Το έγγραφο του 1815 παρουσιάζει πράγματι ενδιαφέρον, αφού περιέχει πολύτιμα στοιχεία που μπορούν να βοηθήσουν την έρευνα. Γι' αυτό και παραθέτουμε το ίδιο το έγγραφο, που έχει ως εξής¹⁵:

Την τιμιότητά σου παπα-Παρθένιε ακριβώς χαιρετώ / και ερωτώ το χατήρι σου.

Με το παρόν σοι φανερώνω ότι τους σκλαβωμένους / Καστρινούς όσο τους εμετροήσετε διά τα σκλαβιάτικα, / τα οποία από πολλής τα ελάβετε από το χέρι του / Χ' Γιώργη, και ήτον άσπρα εδικά μου, κατά το / γράμμα που εστείλετε, και κατά τον πούσουλαν, τα / έλαβα εγώ εδώ όλα από τους Καστρι-

12. Απόστολου Ε. Βακαλοπούλου, Ανέκδοτα δικαιοπρακτικά έγγραφα των χρόνων της τουρκοκρατίας, περ. «Θασιακά», τ. 4 (1987) 165-168.

13. Απόστολου Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., 176-178.

14. Απόστολου Ε. Βακαλοπούλου, ό.π., σ. 178-179. Πρβλ. και Κωνσταντίνου Χόνη, ό.π., σ. 102.

15. Το έγγραφο είναι καθαρογραμμένο από μορφωμένο γραμματέα, που ακολουθούσε το βοεβόδα στις περιοδείες του. Συντάχτηκε στο Κάστρο, όταν ο βοεβόδας πέρασε απ' εκεί. Υπάρχει μόνο ένα ορθογραφικό λάθος.

